

remains an invaluable aspect of the educational experience, one that will continue to shape the future of teaching and learning.

References

1. An, P., Bakker, S., Ordanovski, S., Taconis, R., & Eggen, B. (2018, March). ClassBeacons: Designing distributed visualization of teachers' physical proximity in the classroom. In *Proceedings of the twelfth international conference on tangible, embedded, and embodied interaction* (pp. 357-367)..
2. Johnson, P. (2021). *Classroom management strategies: Teacher presence and behavior regulation*. Educational Leadership, 58(6), 77-89.
3. Smith, R. (2021). *Motivation in the classroom: The power of teacher presence*. Journal of Motivation and Learning, 32(4), 101-118.
4. Rodgers, C. R., & Raider-Roth, M. B. (2006). Presence in teaching. *Teachers and Teaching: theory and practice*, 12(3), 265-287.

ADABIYOTSHUNOSLIKDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVNING AHAMIYATI

Nursulton Shayxislamov,

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Turizm fakulteti dekan o'rinbosari,

O'zbek tilshunosligi kafedrasida o'qituvchisi, mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya

Mazkur maqolada adabiyotshunoslikda kompetensiyaviy yondashuvning nazariy asoslari, uning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni va amaliy ahamiyati yoritilgan. Kompetensiyaviy yondashuv o'quvchilarda chuqur tafakkur, tahliliy fikrlash, ijodkorlik, hamda kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirishda muhim vosita ekanligi asoslab berilgan. Maqolada shuningdek, adabiy matnlarni o'qitishda kompetensiyaviy yondashuv asosida dars jarayonini tashkil qilish usullari haqida ham fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: kompetensiyaviy yondashuv, adabiyotshunoslik, ta'lim, adabiy tafakkur, metodika, integratsiya, kommunikativ kompetensiya

Abstract

This article covers the theoretical foundations of a competency approach in literary studies, its role and practical significance in the modern educational system. Competency approach is based on the fact that it is an important tool in the formation of deep thinking, analytical thinking, creativity, as well as communicative skills in students. The article also reflects on the methods of

organizing the course process on the basis of a competency approach in teaching literary texts.

Keywords: competency approach, literary studies, education, literary thinking, methodology, integration, communicative competence

Аннотация

В данной статье освещаются теоретические основы компетентностного подхода в литературоведении, его место и практическое значение в современной системе образования. Было обосновано, что компетентностный подход является важным инструментом в формировании у учащихся глубокого мышления, аналитического мышления, творчества, а также коммуникативных навыков. В статье также рассматриваются методы организации учебного процесса на основе компетентностного подхода к обучению литературным текстам.

Ключевые слова: компетентностный подход, литературоведение, образование, литературное мышление, методология, интеграция, коммуникативная компетентность

Zamonaviy ta'lim jarayonida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, adabiyotshunoslik fanida kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish orqali o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalari chuqurlashadi, ularning estetik didi, badiiy tafakkuri va ijodiy salohiyati rivojlanadi. Adabiyot fani nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyaviy, estetik va ijtimoiy ahamiyatga ega vosita sifatida talaba va o'quvchilar shaxsini shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

1. Kompetensiyaviy yondashuv tushunchasi va uning mohiyati

Kompetensiyaviy yondashuv – bu o'quv jarayonida faqatgina an'anaviy bilimlarni o'zlashtirish bilan cheklanmay, balki o'quvchilarda real hayotiy vaziyatlarda kerakli bo'lgan ko'nikma va malakalarni shakllantirishga qaratilgan pedagogik konsepsiyadir. Bu yondashuvda asosiy e'tibor o'quvchining mustaqil fikrlash qobiliyati, analitik va tanqidiy yondashuvi, kommunikativ imkoniyatlari, jamoada ishlash madaniyati, axborot bilan ishlash layoqati va ijodkorligini rivojlantirishga qaratiladi.

Kompetensiyaviy yondashuvda bilimlar vosita sifatida qaraladi – ya'ni, ular mustaqil fikr yuritish, muammoni hal qilish, qaror qabul qilish, hayotiy masalalarda to'g'ri yo'l tanlash uchun zarur vosita sifatida namoyon bo'ladi. Bu esa zamonaviy ta'lim jarayonining asosiy talabi – o'quvchini hayotga tayyorlash vazifasiga to'liq javob beradi.

Bu yondashuvning asosiy xususiyatlaridan biri – integrativlikdir, ya'ni turli fanlarda olingan bilim va ko'nikmalarni birlashtirib, murakkab hayotiy

muammolarga echim topish imkoniyati. Masalan, adabiyot darsida faqatgina matnni tahlil qilish emas, balki ushbu matndagi g'oyalarni hozirgi jamiyatdagi muammolar bilan solishtirish, ularni baholash, shaxsiy munosabat bildirish orqali o'quvchida ijtimoiy faollik va fuqarolik pozitsiyasi shakllanadi.

Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuvda o'quvchi shaxs sifatida markazga olinadi. O'qituvchi esa bilim beruvchi emas, balki ta'lim jarayonining tashkilotchisi va fasilitatori (yo'l ko'rsatuvchisi) sifatida faoliyat yuritadi. Bu jarayonda o'quvchi o'z-o'zini anglaydi, o'zining kuchli va zaif tomonlarini baholaydi, maqsadlar qo'yadi va ularga erishish strategiyalarini ishlab chiqadi. Natijada, o'quvchi nafaqat akademik bilimlar bilan qurollanadi, balki zamonaviy jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yurita oladigan kompetent shaxsga aylanadi.

Kompetensiyaviy yondashuvning tarkibiy qismlariga quyidagilar kiradi:

Bilim (knowledge) – nazariy tushunchalarni o'zlashtirish;

Ko'nikma (skills) – amaliy faoliyatda bilimlarni qo'llay olish;

Motivatsiya va qadriyatlar (attitudes, values) – shaxsiy sifatlar, ijtimoiy mas'uliyat, kasbiy qiziqishlar;

Madaniy va ijtimoiy kontekstda faoliyat yurita olish – kommunikativ, axborotli va madaniy kompetensiyalar.

Xulosa qilib aytganda, kompetensiyaviy yondashuv – bu shunchaki yangi pedagogik atama emas, balki ta'lim mazmunini tubdan qayta ko'rib chiqishga undovchi zamonaviy metodologik yondashuvdir. U orqali o'quvchi passiv bilim oluvchidan faol, ongli, mas'uliyatli va ijtimoiy jihatdan faollikka ega bo'lgan shaxsga aylanadi.

2. Adabiyotshunoslikda kompetensiyaviy yondashuvning o'rni

Adabiyotshunoslik – bu nafaqat adabiy asarlarni tahlil qilish, balki ularni estetik, ijtimoiy, madaniy, tarixiy kontekstda anglashga yo'naltirilgan kompleks fan sohasidir. Kompetensiyaviy yondashuv esa ushbu jarayonni yangi bosqichga olib chiqadi, chunki u o'quvchilarning nafaqat bilim darajasini, balki real hayotda adabiy tafakkurdan foydalanish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Adabiy asarlar bilan ishlashda kompetensiyaviy yondashuv tatbiq etilganda, o'quvchi quyidagi bosqichlardan o'tadi:

Matnni chuqur anglash – asarning syujeti, kompozitsiyasi, g'oyasi, muallifning pozitsiyasi, til va uslub xususiyatlarini aniqlash orqali o'quvchi matnni yuzaki emas, balki tahliliy o'rganadi;

Obrazlar tahlili – personajlarning psixologik holati, motivlari, ijtimoiy pozitsiyasi va ular orqali ifodalangan umuminsoniy g'oyalarning tahlili orqali o'quvchi inson tabiatini chuqurroq tushuna boshlaydi;

Muallif niyatini aniqlash va baholash – o'quvchi asar ortidagi g'oyaviy, ma'naviy, falsafiy qatlamlarni ochishga harakat qiladi;

Hayotiy kontekst bilan bog'lash – o'quvchi asardagi voqealarni zamonaviy ijtimoiy holatlar bilan qiyoslaydi, bu esa unda tanqidiy fikrlash va tahliliy yondashuv ko'nikmasini rivojlantiradi.

Masalan, Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romanini o'rganish jarayonida faqat voqealar zanjirini yod olish emas, balki obrazlar orqali milliy ong, ijtimoiy adolat, o'zlikni anglash, ayol taqdiri kabi dolzarb masalalarni tahlil qilish orqali o'quvchi adabiy tafakkurni hayotiy tafakkur bilan bog'laydi. Shu orqali adabiyot o'quvchiga ijtimoiy hodisalarni baholash, shaxsiy pozitsiyasini shakllantirish, ma'naviy qadriyatlarni chuqur anglash imkonini beradi.

Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuv asosida tuzilgan adabiyot darslarida interfaol metodlardan – muammoli savollar, munozaralar, "fikrlar kollajlari", rolli o'yinlar, keyslar, matn asosida stsensariy yaratish kabi usullardan foydalanish o'quvchilarning ijodiy tafakkurini faollashtiradi. Bu o'quvchini oddiy bilim oluvchidan faol ijodiy subyektga aylantiradi.

Kompetensiyaviy yondashuvning adabiyotshunoslikdagi o'rni shundaki, bu yondashuv o'quvchini badiiy matnga estetik qiziqish bilan yondashishga, o'zining his-tuyg'ulari va dunyoqarashi asosida asarni anglashga, shuningdek, madaniy kompetensiyani shakllantirishga xizmat qiladi. O'quvchi o'quv jarayonida madaniyat, til, tarix, falsafa, psixologiya, etika kabi fanlar bilan bog'liq integratsiyalashgan bilimlarni egallaydi.

Xulosa qilib aytganda, adabiyotshunoslikda kompetensiyaviy yondashuv o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga, uni zamonaviy hayotda faol ishtirok etishga tayyorlashga xizmat qiladi. Bu yondashuv orqali o'quvchilar adabiyotdan faqat bilim emas, balki hayotiy saboqlar, axloqiy mezonlar, estetik zavq olish madaniyatini ham o'zlashtiradi.

3. Dars jarayonida kompetensiyaviy yondashuvni qo'llash usullari

Pedagog kompetensiyalariga tayanib, darslar interaktiv metodlar, muammoli savollar, klaster, insert, akvarium, rolda o'ynash kabi uslublar asosida tashkil etilishi mumkin. Bu o'quvchilarni faollikka undaydi, ularni fikrini mustaqil ifodalashga o'rgatadi.

4. Adabiy kompetensiyaning shakllanishi

O'quvchilarda adabiy tafakkur, estetik qabul qilish qobiliyati, obrazli fikrlash va tanqidiy mulohaza yuritish malakalari adabiy kompetensiyaning muhim komponentlaridandir. Bu kompetensiyalar dars davomida badiiy matnlar asosida rivojlantiriladi.

Adabiyotshunoslikda kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish zamonaviy ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biridir. Bu yondashuv nafaqat adabiy bilimlarni egallashga, balki o'quvchilarning ushbu bilimlarni hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish malakasini rivojlantirishga xizmat qiladi. Adabiy kompetensiyaning shakllanishi, o'z navbatida, o'quvchining shaxs sifatida kamol topishiga, uning estetik didi, axloqiy qarashlari, milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosidagi dunyoqarashining mustahkamlanishiga olib keladi.

Kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan darslar ta'limning interaktivligini ta'minlaydi, ya'ni o'quvchilar bilim oluvchilar emas, balki faol ishtirokchilarga aylanadi; ijodiy va tanqidiy tafakkurni shakllantiradi, bu esa ularning mustaqil qaror qabul qilish, muammoni tahlil qilish va echim topish ko'nikmalarini rivojlantiradi; kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirib, jamoada ishlash, fikr almashish, bahslashish va o'z fikrini asoslab berish kabi ko'nikmalarni shakllantiradi; o'quvchining madaniy saviyasi va ma'naviy barkamolligini oshiradi, ularni milliy merosga nisbatan hurmat ruhida tarbiyalaydi.

Bundan tashqari, adabiyot darslarida kompetensiyaviy yondashuvni tatbiq etish orqali o'quvchilarda asar mazmuni va g'oyasini zamonaviy hayot bilan bog'lash; adabiy obrazlar orqali jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarni tushunish; asardagi axloqiy muammolarni tahlil qilish va ularga shaxsiy munosabat bildirish; o'zining fikrini yozma va og'zaki shaklda aniq, ravon ifodalash kompetensiyalari shakllanadi.

Shu bois, adabiyot ta'limi metodikasida kompetensiyaviy yondashuv asosiy strategik yo'nalishlardan biri sifatida qaralishi kerak. Bu yondashuv o'quv jarayonini yanada maqsadli, natijaviy va shaxsga yo'naltirilgan holatga olib chiqadi. Shuningdek, u ta'limning amaliy va tarbiyaviy ahamiyatini kuchaytiradi, o'quvchining ijtimoiy hayotga tayyor, ongli va faol ishtirokchi sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Fikrimizga xulosa qiladigan bo'lsak, adabiyotshunoslikda kompetensiyaviy yondashuvning joriy etilishi o'quvchilarning adabiy bilimlarni amaliyotda qo'llay olish salohiyatini oshiradi. Bu yondashuv o'quv jarayonini yanada samarali, interaktiv va natijaviy qiladi. O'quvchining mustaqil fikrlashi, ijtimoiy faolligi va madaniy saviyasi yuksaladi. Shu sababli, adabiyot ta'limida kompetensiyaviy yondashuv asosiy metodik yo'nalishlardan biri bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Azizxo'jaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan, 2006.

2. Qodirova M.X. Zamonaviy dars va ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: 2019.
3. Xasanboyeva G. Adabiy ta'limda kompetensiyaviy yondashuv. – “Yangi O‘zbekiston” ilmiy-amaliy jurnali, 2022.
4. Mavlonova R. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2010.
5. G‘ulomov A., Asqarova D. Adabiyot o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
6. Duysabayeva, D., & Asliyeva, S. (2025). O‘QITUVCHI VA O‘QUVCHI O‘RTASIDAGI MUNOSABATLAR VA ULARNING SAMARALI RIVOJI. *Central Asian Academic Journal of Scientific Research*, 3(1), 243-248.
7. Duysabayeva, Dilbar. "International Journal of Social Science Research and Review." (2022).
8. Jarasbayev, N. A. O. (2024). ZABUR TILIDAGI SHE'RIY METAFORALARNING TABIATI. *Academic research in educational sciences*, 5(Conference NUU 5), 293-296.
9. Jarasbaev N. A. O. QOZOQ TILI VA ADABIYOTINI O‘QITISHDA TALABALAR KOGNITIV FAOLIYATNI FAOLLASHTIRISH TA'LIMNING MUHIM OMILIDIR //Academic research in educational sciences. – 2021. – T. 2. – №. 3. – C. 1174-1181.

SOTSIOLINGVISTIK KOMPETENSIYANI ANEKDOTLAR ORQALI SHAKLLANTIRISH METODIKASINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Zaripova Ziyodajon Rustam qizi,
Sattarova Dildora Raxmonkulovna,
Turizm fakuteti nemis tili kafedrasi o‘qituvchilari
Chirchiq davlat pedogogika universiteti

Annotatsiya

Ushbu maqola talabalar sotsiolingvistik kompetensiyasini rivojlantirishda anekdotlardan didaktik vosita sifatida foydalanish metodikasini o‘rganadi. Maqolada sotsiolingvistik kompetensiyaning mohiyati, anekdotlarning sotsiolingvistik ahamiyati, ta'lim texnologiyalari va didaktikaning sotsiolingvistik kompetensiyani rivojlantirishdagi o‘rni, shuningdek, anekdotlardan foydalanish metodikasini rivojlantirish istiqbollari tahlil qilinadi. Anekdotlarni didaktik vosita sifatida qo‘llash sotsiolingvistik kompetensiyani shakllantirishda samarali va innovatsion yondashuvdir.